

Διοδικήσεις για περιοδικό "Αρχαία Αθήνα"

Ανδρέας Συμεών, αρχιτέκτων-πολεοδόμος

**Σκέψεις για τον Τρίτο Πόλο του Ιστορικού
Κέντρου της Αθήνας.**

Επειδή θεωρώ τον εαυτό μου, μερικά τουλάχιστον, υπεύθυνο για τη ζύμωση που βρίσκεται σε εξέλιξη σχετικά με την ανασύσταση του τρίτου πόλου του αθηναϊκού κέντρου, έκρινα ότι θα ήταν χρήσιμο να καταθέσω τις σκέψεις μου και να επιχειρήσω κάποιες διευκρινίσεις για την έννοια αυτής της προσπάθειας, τουλάχιστον όπως εγώ την αντιλαμβάνομαι.

Η πρώτη αναγκαία διευκρίνιση είναι ότι το ζητούμενο δεν είναι βέβαια η καθυστερημένη κατασκευή, όπως συχνά αναφέρεται, της τρίτης πλατείας του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert, της στρογγυλής πλατείας Κέκροπος που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Κάτι τέτοιο όχι μόνο ανέφικτο θα ήταν με τις συνθήκες που σήμερα έχουν δημιουργηθεί στην περιοχή του Κεραμεικού αλλά δεν θα είχε και κανένα νόημα. Ποιό θα ήταν λοιπόν το ζητούμενο μιας πολεοδομικής παρέμβασης για την οποία έχει ήδη επικρατήσει η ονομασία "ανασύσταση του τρίτου πόλου του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert" ή, πιο απλά, "ανασύσταση του τρίτου πόλου του αθηναϊκού κέντρου";

Η ευρύτερη περιοχή που περιβάλλει τη γεωμετρική συμβολή των οδών Ερμού και Πειραιώς συγκεντρώνει έναν αριθμό πολύ σημαντικών τόπων της αθηναϊκής τοπογραφίας, ενώ παράλληλα, για την ίδια περιοχή, βρίσκονται σε διάφορα στάδια μελέτης ή εφαρμογής κάποιες σημαντικές πολεοδομικές παρεμβάσεις. Οι σχεδιασμοί για την ανάδειξη της αρχαίας τοπογραφίας αφορούν στον Κεραμεικό, την Ιερά οδό και το Δημόσιο Σήμα. Για τον πρώτο έχει ήδη συνταχθεί η προμελέτη ενώ για τους δύο άλλους τόπους οι σχετικές προτάσεις βρίσκονται ακόμη στο επίπεδο των γενικών ιδεών. Παράλληλα, η ανάπτυξη του χώρου του Γκάζι και εγκατάσταση εκεί του πρώτου πυρήνα ενός πολιτιστικού κέντρου του Δήμου Αθηναίων είναι ήδη γεγονός, ενώ σε διάφορα στάδια σχεδιασμού βρίσκονται η δημιουργία της πλατείας που ξεκίνησε με το σχετικό διαγωνισμό του Δήμου Αθηναίων και η επιχείρηση αναβάθμισης της οδού Πειραιώς.

Από την άλλη μεριά, στον πυρήνα αυτής της περιοχής, ανάμεσα στο πολιτιστικό κέντρο του Δήμου στο Γκάζι και στην Ιερά οδό, υπάρχει ένας αριθμός οικοδομικών τετραγώνων του Γκαζοχωριού τα οποία βρίσκονται σε κατάσταση της πιο βαθιάς υποβάθμισης και θα έπρεπε, από καιρό, να έχουν αποτελέσει αντικείμενο μιας τολμηρής πολεοδομικής παρέμβασης. Συγκεκριμένα, η κατοικία που απομένει εκεί και βρίσκεται σε άθλια κατάσταση έχει περιοριστεί στο 15% των υφιστάμενων χρήσεων ενώ κυριαρχούν η βιοτεχνία με 60% και το εμπόριο με 25%. Γενικότερα, τείνει να μονιμοποιηθεί η τάση γκετοποίησης με εγκατάσταση αλλοδαπών σε ακατάλληλα καταλύματα και συγκέντρωση ρυπογόνων χρήσεων, που αποβάλλονται από άλλες περιοχές.

- 2 -

Είναι νομίζω περισσότερο από φανερό ότι τόσα σημαντικά γεγονότα σε μια τόσο κρίσιμη περιοχή της πόλης, σε συνδυασμό με την πιο βαθιά υποβάθμιση, επιβάλλουν την ανάγκη για μια συνολική προσέγγιση και μια πρόταση νέας πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Αυτή η σύνθεση επιθυμητό και φυσικό θα ήταν να οδηγεί στη δημιουργία ενός νέου πόλου, ενός νέου τόπου εστίασης - λειτουργικής, αντιληπτικής, συμβολικής - για το ιστορικό μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας. Τόπου στον οποίο θα εντασσόταν χωρικά η τρίτη κορυφή του τριγώνου τόσο του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert όσο και του σχεδίου Klenze.

Με ιδιαίτερη έμφαση ο τρίτος αυτός πόλος του ιστορικού μητροπολιτικού κέντρου της Αθήνας (του οποίου τους δύο άλλους πόλους αποτελούν η Ομόνοια και το Σύνταγμα) θα πρόβαλλε την ιστορία και τον πολιτισμό : την ιστορία, με την ανάδειξη των τόσο σημαντικών τόπων που προαναφέρθηκαν (Κεραμεικός, Ιερά οδός, Δημόσιο Σήμα) και τον πολιτισμό με την ένταξη τόσο του πολιτιστικού κέντρου του Δήμου Αθηναίων στο Γκάζι, όσο και άλλων πολιτιστικών χρήσεων μητροπολιτικής εμβέλειας.

Η ολοκλήρωση του ιστορικού τριγώνου του μητροπολιτικού κέντρου θα είχε από κάθε άποψη, μια ιδιαίτερη σημασία για την πόλη. Λειτουργικά, θα επέτρεπε τη χωροθέτηση κάποιων από τις λειτουργίες πολιτισμού μητροπολιτικής σημασίας, που από καιρό αναζητούν κατάλληλο χώρο για την εγκατάστασή τους, όπως το νέο Λυρικό Θέατρο της Αθήνας, η νέα Εθνική Βιβλιοθήκη, το κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το νέο Μουσείο Κεραμεικού. Ιδιαίτερα για το Λυρικό Θέατρο υπάρχει συγκεκριμένη πρόταση - που συντάχθηκε ύστερα από οικονομοτεχνική διερεύνηση του θέματος σε βάθος - η οποία έγινε για το Δήμο Αθηναίων (1993, 1996) από τους Γιάννη Μιχαήλ και Δημήτρη Κηλαϊδίτη και έχει συγκεντρώσει γενική επιδοκιμασία. Αξίζει να σημειωθεί εδώ η τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, πολλές ιδιωτικές ομάδες στο χώρο του θεάτρου και του χορού να αναζητούν στέγη στην ευρύτερη περιοχή του Κεραμεικού.

Είναι φανερό ότι η δημιουργία ενός ισχυρού πολιτιστικού πόλου στον Κεραμεικό μπορεί να ανατρέψει τις σημερινές τάσεις σύμφωνα με τις οποίες όλες οι σημαντικές πολιτιστικές λειτουργίες της μητρόπολης επιζητούν την εγκατάστασή τους στο ευνοημένο ανατολικό κομμάτι της πόλης και, ιδιαίτερα, στον άξονα της Βασιλίσσης Σοφίας. Την ικανότητα της περιοχής του Κεραμεικού να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός ρόλου μητροπολιτικού πολιτιστικού πόλου, εκτός των άλλων, στηρίζει και η άριστη προσπελασιμότητα που εξασφαλίζεται όχι μόνον από τις υφιστάμενες οδικές αρτηρίες, αλλά και από τους προγραμματισμένους σταθμούς του μετρό, του μελλοντικού τραμ και του προαστιακού σιδηροδρόμου.

Πέρα όμως από τη λειτουργική σημασία για την πόλη της συμπλήρωσης του μητροπολιτικού της κέντρου με ένα τρίτο πόλο που θα συγκέντρωνε ιδιαίτερα τις εγκαταστάσεις πολιτισμού, είμαι από εκείνους που πιστεύουν ότι το τρίγωνο

- 3 -

του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert είναι το σημαντικότερο δομικό στοιχείο του ιστορικού κέντρου της Αθήνας και ότι η ολοκλήρωσή του έχει τεράστια αντιληπτική και συμβολική σημασία.

Είναι φανερό ότι η αντιληπτική σημασία του ισοσκελούς τριγώνου Ομόνοια - Σύνταγμα - Κεραμεικός ή, καλύτερα, των δύο ορθογώνιων τριγώνων που συναρθρώνονται κατά μήκος της οδού Αθηνάς, διαφέρει ριζικά από την αντιληπτική του απλού διπόλου Ομόνοια - Σύνταγμα ή έστω του ενός ορθογώνιου τριγώνου, αν υποθέσουμε ότι η οδός Αθηνάς και το Μοναστηράκι ενεργούν ακόμη ισοβαρώς προς το δίπολο. Το ισοσκελές τρίγωνο του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert αποκαθιστά τη δομική ισορροπία ανάμεσα στο ανατολικό και στο δυτικό κομμάτι της πόλης, εκτείνεται ισότιμα και προς τις δύο πλευρές και δημιουργεί ισότιμες ευκαιρίες οργάνωσης της πόλης ανατολικά και δυτικά. Θεωρώ ότι η υποβάθμιση του δυτικού μισού της πόλης και το ότι ο τρίτος πόλος του σχεδίου Κλεάνθη - Schaubert δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ δεν είναι δύο γεγονότα άσχετα μεταξύ τους. Και ότι η πραγμάτωση του τρίτου πόλου και, με αυτήν, η ολοκλήρωση της γεωμετρικής δομής του ιστορικού κέντρου θα συμβάλουν αποφασιστικά στην αναβάθμιση όχι μόνο της περιοχής που βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με τον Κεραμεικό, αλλά, γενικότερα, των δυτικών συνοικιών της Αθήνας, οι οποίες αποκτούν έτσι ένα δικό τους κέντρο αναφοράς, όπως το Σύνταγμα είναι ιδιαίτερα για τις ανατολικές συνοικίες της πόλης.

Πιστεύω ακόμη ότι μεγάλη είναι η συμβολική σημασία του τριγώνου ως αφετηρίας για τη δημιουργία της νέας πόλης, της νέας πρωτεύουσας του αναγεννημένου ελληνικού κράτους. Όπως σημειώνει ο Γιάννης Τσιώμης, "χωρίς την Αθήνα του 1830 δεν θα υπήρχε ελληνικό κράτος. Η συμβολική σημασία του ιστορικού τριγώνου είναι πολιτισμικό και πολιτιστικό αγαθό : πιστοποιεί την ύπαρξη της σύγχρονης ιστορίας που υποδέχεται την παλαιότερη". Η αποκατάσταση της αντιληπτικής του τριγώνου μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της Αθήνας και του συμβολισμού του σχεδίου της.

Θα ήθελα να κλείσω λέγοντας ότι θεωρώ φυσικό η σύνθεση του τρίτου πόλου στον Κεραμεικό να επικεντρώνεται, να εστιάζεται σε ένα πολύ σημαντικό δημόσιο χώρο. Δεν είναι απαραίτητο ο χώρος αυτός να έχει τη μορφή μιας πλατείας. Θα μπορούσε να είναι γραμμικός ή, ακόμη, να έχει ένα πιό σύνθετο σχήμα, να συγκροτείται από ένα σύστημα συνεχόμενων ελεύθερων χώρων με αντιληπτική ενότητα και ιδιαίτερη ταυτότητα. Σε κάθε περίπτωση, το ζητούμενο, νομίζω, είναι ένας δημόσιος χώρος με αστική ταυτότητα, με υψηλή αρχιτεκτονική ποιότητα και με συμβολικό χαρακτήρα. Είναι φανερό ότι αυτά τα χαρακτηριστικά προσδίδονται στο χώρο, κατά κύριο λόγο, από τα δημόσια κτίρια που τον μορφοποιούν και τον σημαδεύουν με την παρουσία τους. Και επομένως ότι, στη δημιουργία του τρίτου πόλου, δεν μπορεί παρά καταλυτικός να είναι ο ρόλος της αρχιτεκτονικής.

ΑΚΡΙΒΑΙΝΟΥΝ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΚΙΝΗΤΑ

«Ανάπλαση»... αξίας

Οι αλλαγές στις υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας «γεννούν» υπεραξίες

Ρεπορτάζ: ΝΙΚΟΣ ΓΡΥΛΛΑΚΗΣ

ΑΝΑΝΕΩΣΕ χθες η υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, Βάσω Παπανδρέου, τις υποσχέσεις για περισσότερο πράσινο και καινούργιο πρόσωπο υποβαθμισμένων περιοχών της Αθήνας και του Πειραιά έως το καλοκαίρι του 2004, προφανώς για να απαντήσει στο θόρυβο των τελευταίων ημερών για περικοπές του «προγράμματος Χαλिवώτη».

Ταυτόχρονα προανήγγειλε μια περίοδο περίπου 1,5 χρόνου συμβίωσης των εποχούμενων με τα δεκάδες εργοτάξια που θα στηθούν.

Η έγκαιρη υλοποίηση, πάντως, των παρεμβάσεων που εξηγεί μοιάζει με στοίχημα, καθώς απομένουν μόλις 28 μήνες έως τη διεξαγωγή της κορυφαίας αθλητικής εκδήλωσης.

Ανεξάρτητα από τι και πότε θα γίνει έως τότε και τι θα μείνει υπόλοιπο για τη συνέχεια (την επνοή του Γ' ΚΠΣ από όπου θα αντληθούν τα 158 δισ. δρχ. που θα στοιχίσουν) το βέβαιο είναι ότι χιλιάδες ακίνητα που βρίσκονται στις περιοχές όπου προγραμματίζονται οι αναπλάσεις θα πολλαπλασιάσουν, καταρχήν εξαιτίας του θορύβου που δημιουργείται την εμπορική τους αξία.

Σύμφωνα με όσα δήλωσε η κ. Παπανδρέου, έως το 2004 θα φυτευτούν 825.000 δένδρα και 14 εκατομμύρια φυτά και θάμνοι που θα προσθέσουν 4.150 στρέμματα πρασίνου στο Λεκανοπέδιο και τις γύρω από

Αυτήν την εικόνα υποσχέθηκε έως το 2004 σε Κεραμεικό-Γκάζι η υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, Βάσω Παπανδρέου.

αυτό περιοχές (περιλαμβάνονται και οι φυτεύσεις σε 21 ανενεργά λατομεία). Για το πότισμα αυτού του νέου πράσινου θα ξοδεύονται καθημερινώς γύρω στα 20.000 κυβικά μέτρα νερού προερχόμενου κυρίως από γεωτρήσεις και αποθέματα των Ιλισού και Ηριδανού.

Από τους οφειλεμένους ιδιοκτήτες ακινήτων θα είναι αυτοί της παραλιακής. Τα ήδη πανάκριβα κτίρια της περιοχής θα πάρουν «φωτιά» με την προοπτική της «ανάκτησης» του θαλάσσιου μετώπου στα τμήματα από το Φαληρικό Ορμο έως τη Βουλιαγμένη.

Υπεραξίες αναμένεται, επί-

σης, να δημιουργηθούν σε «δευτεροκλασάτες» σήμερα συνοικίες του κέντρου της Αθήνας, όπως την Πειραιώς, την Πέτρου Ράλλη, την Κηφισού, το Μεταξουργείο, τον Κεραμεικό και το Γκάζι, τα Εξάρχεια, τα Κοντουριώτικα και τις πλατείες Βάθης και Καραϊσκάκη, όπου ακόμα υπάρχουν προσφορές ακινήτων σε σχετικά προσιτές τιμές (δυάρια και γκαρσονιέρες μεταξύ 15 και 20 εκατ. δρχ.).

Στις συνοικίες αυτές το πρόγραμμα που ανακοινώθηκε προβλέπει σημαντικές παρεμβάσεις (διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων, αποκατάσταση όψεων κ.λπ.). Ιδιαίτερο ενδια-

φέρον παρουσιάζει η περιοχή στον Κεραμεικό και το Γκάζι, όπου προγραμματίζεται η τρίτη μεγάλη πλατεία της Αθήνας (μετά την Ομόνοια και το Σύνταγμα). Για τη διαμόρφωσή της θα προχωρήσουν απαλλοτριώσεις και κατεδαφίσεις κτισμάτων σε τμήματα της Ιεράς Οδού, Τριπτολέμου, Βουτάδων και Ιάκχου, που θα στοιχίσουν γύρω στα 2 δισ. δρχ. Η εξέλιξη αυτή θα καταστήσει περιζήτητη τα περίξ παλιά κτίρια, όπως συνέβη, σε χρόνο ρεκόρ, με του Ψυρή.

Περαιτέρω έκρηξη στις τιμές των ακινήτων προβλέπεται, επίσης, στο Κολωνάκι με την επέκταση των πεζοδρομημένων τμημάτων (η ήδη πεζοδρομημένη Τσακάλωφ είναι εκ των ακριβότερων δρόμων της Ευρώπης) και ανάλογη απογειωτική πορεία με νέο κύκλο παρεμβάσεων στο ιστορικό και εμπορικό τρίγωνο (Μητροπόλεως, Αθηνάς, Κολοκοτρώνης κ.λπ.).

Η υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ανακοίνωσε χθες ότι θα προχωρήσει και η ανάπλαση των «Κουντουριώτικων», αναφέροντας ότι η παρέμβαση θα καλύψει έκταση 20 στρεμμάτων φθάνοντας έως το νοσοκομείο «Ελπίδα». Το πρώτο τμήμα αυτής της παρέμβασης που θα συνδεθεί με την επίσης υπό ανάπλαση λεωφόρο Αλεξάνδρας (έργο που συνδέεται με την τύχη του «Απόστολος Νικολαΐδης» και των προσφυγικών πολυκατοικιών) θα έχει, κατά δήλωση της υπουργού, ολοκληρωθεί έως το 2004.